

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ **mgr inż. Pawła Zawartki**

pt.: „Determinanty środowiskowej oceny cyklu życia systemu zbierania,
transportu i oczyszczania ścieków”

Recenzowana rozprawa doktorska została wykonana w Głównym Instytucie Górnictwa w Katowicach. Promotorem rozprawy jest dr hab. inż. Dorota Burchart-Korol, prof. GIG, a promotorem pomocniczym dr inż. Jan Bondaruk.

1. Podstawa opracowania recenzji

Podstawą opracowania recenzji było pismo nr NSR/262/2016 Naczelnego Dyrektora Głównego Instytutu Górnictwa w Katowicach z dnia 31 października 2016 roku w związku z powołaniem mnie przez Radę Naukową GIG na recenzenta pracy doktorskiej Pana mgr inż. Pawła Zawartki.

2. Zasadność podjęcia tematu pracy doktorskiej

Zagadnienia związane ze środowiskową oceną cyklu życia systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków należą do złożonych i dotychczas niewystarczająco przeanalizowanych pomimo istnienia wielu, zarówno teoretycznych, jak i empirycznych prac im poświęconych. Na podstawie obszernego przeglądu literatury Doktorant stwierdził, że występuje istotna luka w stanie wiedzy dotycząca oceny wpływu na środowisko systemu ściekowego rozumianego jako całość, tj. systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków. Za istotne uznał przeprowadzenie oceny środowiskowej w całym cyklu życia systemu, tj. na etapie jego budowy, eksploatacji i likwidacji.

Do oceny środowiskowej cyklu życia systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków Doktorant wybrał najszerzej opisywaną w literaturze metodę LCA (Life Cycle Assessment), uznawaną za kompleksową metodę badawczą, która

pozwała na uwzględnienie wpływu na środowisko kolejnych etapów cyklu życia produktu, technologii wraz z czynnikami pomijanymi w innych metodach jak: zużycie surowców, materiałów, energii, emisję do środowiska, eutrofizację i wiele innych kategorii wpływu w odniesieniu do całego systemu.

Krytyczny przegląd literatury, umożliwił sformułowanie problemu badawczego, którym jest przeprowadzenie kompleksowej oceny środowiskowej systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków wraz ze wskazaniem determinantów wpływu na środowisko. Zdefiniowany przez Doktoranta system składa się z czterech elementów, tj.: zbiorników bezodpływowych, indywidualnych oczyszczalni ścieków, sieci kanalizacyjnej i zbiorczej oczyszczalni ścieków. Badaniami zostały objęte wszystkie etapy cyklu życia, tj. budowy, eksploatacji i likwidacji analizowanych elementów systemu

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania należy uznać, że **wybór tematyki i zakresu pracy doktorskiej jest aktualny i w pełni uzasadniony.**

3. Zakres pracy doktorskiej

Przedstawiona do recenzji rozprawa obejmuje 139 stron łącznie ze streszczeniem, spisem literatury oraz spisem tabel i rysunków. Praca składa się z 8 głównych rozdziałów (nie wliczając w to literatury oraz streszczenia). Literatura obejmuje 297 pozycji z czego blisko 68% stanowią pozycje w języku angielskim (bez uwzględnienia pozycji ze stron www). Ponad 48% przytoczonej literatury to publikacje z ostatnich 5 lat, co jest wartością ponadprzeciętną. Praca zawiera 39 rysunków oraz 44 tabele. Elementy te w logiczny sposób powiązane są z prezentowanymi treściami. Poniżej krótko scharakteryzowano poszczególne rozdziały pracy.

Rozdział 1 obejmuje wprowadzenie, w którym krótko uzasadniono podjęcie tematu oceny środowiskowej cyklu życia systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków. Rozdziały 2 i 3 obejmują obszerny przegląd literatury. Przedstawiono w nich zagadnienia gospodarki ściekowej jako składowej zrównoważonego rozwoju oraz informacje o zintegrowanej gospodarce wodno-ściekowej na obszarach zurbanizowanych ze szczególnym uwzględnieniem zbiorników bezodpływowych, indywidualnych i zbiorczych oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacyjnej.

W rozdziale 4 sformułowano cel naukowy jako: **określenie determinantów wpływu na środowisko systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków z wykorzystaniem oceny cyklu życia** i cel aplikacyjny jako: **opracowanie metody oceny obciążeń środowiskowych systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków** oraz opisano przedmiot badań. Badania przeprowadzone zostały na rzeczywistym systemie zbierania, transportu i oczyszczania ścieków funkcjonującym w mieście Żory, na terenie którego wyznaczono obszar aglomeracji Żory z oczyszczalnią ścieków Żory położoną w zlewni rzeki Rudy.

W części pracy obejmującej „Rezultaty i dyskusję wyników” przedstawiono rozdziały 5, 6 i 7. W rozdziale 5 omówiono cel i zakres oceny cyklu życia, a także dokonano m.in. identyfikacji i inwentaryzacji danych oraz oceny wpływu na środowisko systemu złożonego ze zbiorników bezodpływowych, indywidualnych oczyszczalni ścieków, sieci kanalizacyjnej i zbiorczych oczyszczalni ścieków. Dokonano także analizy porównawczej wyników LCA w zakresie oceny emisji gazów cieplarnianych, zużycia paliw kopalnych, metali, procesu eutrofizacji oraz oceny środowiskowej zastosowania biogazu do produkcji energii.

W rozdziale 6 dokonano oceny cyklu życia alternatywnych rozwiązań technicznych systemu. Przeprowadzono analizę trzech wariantów rozwoju systemu, które były podstawą analizy porównawczej z rozwiązaniem istniejącym traktowanym jako wariant bazowy. Wariant 1 zakładał pozostawienie dotychczasowej konfiguracji systemu, ale zmianę skuteczności jego funkcjonowania. Wariant 2 zakładał likwidację zbiorników bezodpływowych na rzecz indywidualnych oczyszczalni ścieków o wysokiej sprawności, a wariant 3 likwidację zbiorników bezodpływowych i indywidualnych oczyszczalni ścieków na rzecz budowy sieci kanalizacyjnej współpracującej ze zbiorczą oczyszczalnią ścieków. Dla wariantów przyszłościowych i wariantu bazowego dokonano porównania emisji gazów cieplarnianych, zużycia metali i paliw kopalnych, a także wpływu na eutrofizację.

Z kolei w rozdziale 7 przedstawiono nową metodę środowiskowej oceny cyklu życia systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków. Metoda została opracowana na podstawie przeprowadzonej kompleksowej środowiskowej oceny cyklu życia omawianego systemu, w wyniku której określono determinanty wpływu na środowisko. Ocena środowiskowa została przeprowadzona z wykorzystaniem metody LCA z zastosowaniem oprogramowania SimaPro 8.

W rozdziale 8 przedstawiono podsumowanie, wnioski, a także rekomendacje do dalszych prac, co pokazuje, iż Doktorant ma świadomość, że zakres przeprowadzonych badań nie wyczerpuje w pełni analizowanego problemu i daje solidne podstawy do dalszych prac naukowych.

4. Podstawowe osiągnięcia badawcze

Za podstawowe merytoryczne osiągnięcia badawcze pracy doktorskiej należy uznać:

1. Przeprowadzenie kompleksowej oceny środowiskowej systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków w całym cyklu życia oraz opracowanie metody oceny dla omawianych systemów.
2. Określenie determinantów wpływu na środowisko systemu zbierania, transportu i oczyszczania ścieków z wykorzystaniem oceny cyklu życia.
3. Opracowanie metody środowiskowej oceny cyklu życia systemu obejmującego zbiorniki bezodpływowe, indywidualne oczyszczalnie ścieków, sieć kanalizacyjną i zbiorczą oczyszczalnię ścieków, bazującą na analizie LCA dla czterech kategorii wpływu: emisji gazów cieplarnianych, zużycia paliw kopalnych, zużycia metali oraz eutrofizacji.

5. Uwagi krytyczne i szczegółowe

Recenzowana praca jest wartościowa merytorycznie, ale także starannie opracowana pod względem edytorskim. Znaleziono usterki redakcyjne występują w niedużej ilości, co dobrze świadczy o zaangażowaniu Doktoranta także w tę sferę pisania rozprawy doktorskiej. Poniżej wymieniono uwagi krytyczne i usterki zauważone w pracy.

1. Wnioski końcowe są zbyt rozbudowane. Lepszym rozwiązaniem byłoby rozbudowanie podsumowania i ograniczenie się do mniejszej ilości konkretnych wniosków.
2. Na stronach 54 i 55 z części zapisów można wywnioskować, że w niektórych rozwiązaniach lokalnych systemów oczyszczania ścieki podczyszczane w osadnikach gnilnych wprowadzane są bezpośrednio do studni chłonnych, a także że w przydomowych oczyszczalniach z osadem czynnym osadnik wtórny jest oddzielnym elementem układu oczyszczania

podobnie jak w zbiorczych oczyszczalniach ścieków. Wynika to prawdopodobnie ze względów stylistycznych, ale należy na to zwrócić uwagę podczas przygotowywania publikacji.

3. Str. 52 – układy technologiczne Bardenpho i A2O nie są tożsame i nie można tych nazw stosować zamiennie, chociaż istnieją między nimi duże podobieństwa.
4. W rozdziale 5.3. „Identyfikacja i inwentaryzacja danych” doktorant jako źródła wartości wynikowych podaje obliczenia własne bądź dane otrzymane z PWiK Żory, jednak nie ma ani jednego przykładu stosowanych algorytmów obliczeń, co uniemożliwia weryfikację tych wartości. W rozdziale tym brakuje także większej ilości informacji na temat zastosowanych metod ReCiPe i TRACI do oceny cyklu życia.
5. W rozdziale 6.1. przy analizach LCA dla trzech wariantów rozwoju systemu doktorant podaje końcowe wartości emisji zanieczyszczeń (BZT_5 , ChZT, zawiesina, N_{og} i P_{og}) do wód, których to wartości nie można zweryfikować ponieważ nie przedstawiono algorytmów obliczeń.

Przytoczone uwagi powinny być uwzględnione przy przygotowywaniu publikacji zawierających wyniki pracy. Mam także nadzieję, że pomogą Doktorantowi w planowaniu i realizacji dalszych badań własnych.

6. Zagadnienia wymagające wyjaśnienia

Poniżej przytaczam pytania, na które będę oczekiwał odpowiedzi:

1. Doktorant założył w pracy, że czynnikami wpływającymi na eutrofizację jest azot i fosfor, ale także BZT_5 i ChZT. Dwa ostatnie wskaźniki określają zawartość w wodzie bądź ściekach zanieczyszczeń organicznych, które nie wywołują eutrofizacji tylko mogą prowadzić do degradacji ekosystemów wodnych przez powstanie tzw. deficytu tlenowego. Czy w takim razie wśród kategorii wpływu podczas oceny cyklu życia nie powinna być uwzględniona kategoria deficyt tlenowy?
2. Na stronie 99 Doktorant stwierdza, że „.....można teoretycznie w sposób dowolny kształtować technicznie i przestrzennie system zbierania, transportu i oczyszczania ścieków. Optymalnym rozwiązaniem wydaje się

utworzenie zwartej systemu składającego się wyłącznie z sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków, taniego w budowie i eksploatacji, co pozwalałoby na uzyskanie maksymalnego efektu środowiskowego przy niskich kosztach". Zdaniem recenzenta koszty inwestycyjne i eksploatacyjne zbiorczych systemów oczyszczania ścieków (kanalizacja + oczyszczalnia) są wysokie. Proszę o ustosunkowanie się do tych wątpliwości.

7. Podsumowanie i wniosek końcowy

Stwierdzam, że wyżej wymienione uwagi i zagadnienia wymagające wyjaśnienia nie umniejszają pozytywnej oceny recenzowanej rozprawy doktorskiej, która w mojej opinii wnosi nowe elementy poznawcze w dziedzinie inżynierii środowiska oraz posiada wysoki poziom merytoryczny. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, pokazuje znaczną ogólną wiedzę Doktoranta, a także umiejętność prowadzenia przez Niego badań naukowych, opracowywania wyników i wyciągania wniosków. Rozprawa obejmuje nie tylko aktualną i ważną tematykę naukową, ale także posiada wiele walorów przyszłościowych pokazując potrzebę interdyscyplinarnych badań w dziedzinie inżynierii środowiska.

Uważam, że recenzowana rozprawa doktorska w pełni spełnia wymagania zawarte w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (Dz.U.2003 nr 65 poz. 595)* wraz z późniejszymi zmianami. Wnioskuje o dopuszczenie Pana mgr inż. Pawła Zawartki do publicznej obrony przed Radą Naukową Głównego Instytutu Górnictwa.

